

بادگیر، نماد معماری ایران

دکتر مهناز محمودی

انتشارات یزد، ۱۳۸۸

کتاب «بادگیر، نماد معماری ایران» در سه فصل، با سه پیوست ارائه شده است. مولف بر آن است تا ضمن آموزش چگونگی محاسبات و طراحی انواع یکی از شاخص‌ترین عناصر معماری ایرانی، به تحکیم مبانی آکادمیک طراحی معماری پایدار ممتاز با اقلیم و به‌خصوص جهت‌گیری طراحی سیستم‌های تهویه و تبرید ساختمان به‌سوی بهره‌برداری از انرژی باد، در کنار سایر منابع انرژی یاری رساند.

کتاب با دیدگاهی علمی و حرفه‌ای به منطق طراحی بادگیر بپردازد. یافته‌های آن اثبات می‌کند که عناصر و نمادهای بسیاری در معماری بومی مناطق مختلف این سرزمین وجود دارد که می‌توانند در راستای حل بزرگترین چالش امروز جهان، یعنی تغییر اقلیم تأثیر عمده‌ای داشته باشند. نویسنده با اشاره به اینکه بادگیر به مثابه یکی از عناصر معمارانه‌ای که کارکرد خود را در معماری معاصر از دست داده، در سیمای شهرهای قدیمی به‌صورت عنصری عمودی جلوه می‌کند. اینکه منافذ رأس بادگیر باد مطلوب را به فضاهای داخلی هدایت کرده و با پیوند معماری با محیط اطراف و وارد کردن جریانی پویا و برگرفته از محیط از انرژی پایدار آن استفاده می‌کند بهره‌گیری از سرمایه‌های ایستا در بادگیرها عامل مهمی برای صرفه‌جویی انرژی است.

نوشتار حاضر به مطالعه‌ی کالبدی بر روی بادگیرهای دو شهر یزد و بندر لنگه به عنوان شهرهای مورد مطالعه‌ی دو اقلیم گرم و خشک و گرم و مرطوب پرداخته و تأثیر معماری بر کارکرد آن را تبیین می‌کند.

نویسنده شناخت بادگیرها و چگونگی کارکرد آنها را به عنوان سامانه‌ی سرمایه‌ی از چند نظر دارای اهمیت دانسته است:

۱- بادگیرها عناصر کارکردی در معماری بناهای سنتی به شمار می‌رفتند که بدون وابستگی به هیچ نوع انرژی و بدون بهره‌گیری از دستگاه‌های تاسیساتی، سرمایه‌های فضاهای سکونت را فراهم می‌آوردند.

۲- عدم وجود ادبیات مکتوب در زمینه‌ی بادگیرهای معماری ایران باعث شده که دستاوردهای معماری گذشته به فراموشی سپرده شود. وجود تنوع و تکثر فرم‌های مختلف بادگیرها در پلان و مقطع و تناسب خاص آنها همگی گویای آن است که معمار با توجه به شرایط اقلیمی میان اقلیم و خرداقلیم هر منطقه و با علم تجربی خود در مکان‌های مختلف بادگیرهایی با فرم‌های گوناگون ساخته است.

به‌گفته‌ی مولف از آن‌جا که گذشت زمان بر تخریب روزافزون بادگیرها دامن می‌زند و تعداد آنها در بافت قدیم سال‌به‌سال رو به کاهش می‌گذارد، بنابراین ضرورت دارد هرچه سریع‌تر نسبت به شناخت علمی آنها اقدام شود. وی اشاره می‌کند که در بم کرمان نمونه‌های شاخص و بی‌نظیری از بادگیرهایی وجود داشته‌اند که قبل از اینکه کسی پژوهشی علمی در مورد آنها انجام دهد بر اثر زلزله تخریب شده‌اند و منبعی در رابطه با چگونگی کارکرد و معماری آنها وجود ندارد.

مولف با اشاره به اینکه تحقیقات پیشین در این زمینه مطالعاتی سطحی و صوری بوده، به پژوهش‌های خانم سوزان روف اشاره می‌کند که پیش از انقلاب در مورد بادگیرهای استان یزد به انجام رسانیده و البته برخلاف انتظار نشانی از نقشه‌های معماری اعم از پلان‌ها و نماها و مقاطع نیست و تنها تعداد محدودی آورده شده است.

کتاب در فصل نخست تحت عنوان «بادگیر در نگاه کلی» به تاریخچه بادگیر در جهان، انواع بادگیرها، اجزاء کالبدی بادگیر، فضاهای در ارتباط با بادگیر در خانه‌ایرانی، تأثیر اقلیم بر معماری بادگیرهای مناطق مختلف ایران و... پرداخته است.

فصل دوم به بادگیرهای یزد اختصاص یافته و به انواع ساختمان‌های بادگیردار در یزد، ویژگی‌های کالبدی بادگیرهای یزد، گونه‌شناسی بادگیرهای یزد و... اختصاص یافته و فصل پایانی نیز با عنوان «بادگیرهای بندرلنگه» به عناصر تشکیل‌دهنده‌ی خانه‌های بندرلنگه، ویژگی‌های کالبدی بادگیرهای بندرلنگه، گونه‌شناسی بادگیرهای بندرلنگه می‌پردازد.

پیوست ۱: شیت‌های اطلاعات یزد و بندرلنگه و پیوست‌های ۲ و ۳ منابع و تصاویر را در برمی‌گیرد. کتاب با ۲۴ جدول و ۲۰۲ تصویر همراه شده است.